

8. [Krasyn Yu. A. Publychnaya sfera y publychnaya polytyka v rossiyskom yzmerenyy \(Public Sphere and Public Policy in Russian Dimension\). Polytyya. 2004, no. 3 pp. 5-23](#)
9. [Opytuvannya hromads'koyi dumky «Hromads'kyy sektor i polityka: vzayemodiya, neytralitet chy borot'ba?». Fond «Demokratychni initsiatyvy imeni Il'ka Kucheriva» \(Public Sector and Politics: Interaction, Neutrality or Struggle\). 2013. Regime to access: <http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/sdklfmvblkdmfklvm.htm>](#)
10. Tretyak O.A. Publichna sfera polityky yak kontsept suchasnykh humanitarnykh dystsyplin: sotsial'na funktsiya i polityko-upravlins'kyu zmist (Political Public Sphere as a Concept of Modern Humanities: Social Function and Political and Administrative Content). Naukovi pratsi. Series. Political Science, 2012, vol. 182, pp.81-84
11. Eyzenshtadt Sh., Shlyukhter V. Puty k razlychnim varyantom ranney sovremennosti: sravnytel'niy obzor (Introduction: Paths to Early Modernities – A Comparative View). Prohnozys. 2007. no. 3. pp. 212-222
12. Dryzek J. 2009. “Democratization as Deliberative Capacity Building”. Comparative Political Studies, November, vol. 42, no. 11, - pp. 1379-1402

Рецензент Попков В.В., д.філософ. н., професор, завідувач кафедри політології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

19.02.2014

УДК [323.23:070] (438)

Прохоров Микола

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті проаналізовано розвиток засобів масової інформації та виконання ними безпосередніх функцій, визначено негативні тенденції цього розвитку та їх вплив на становлення і розвиток громадянського суспільства. Оскільки, спроба визначити області розбіжностей між інтересами ЗМІ та ініціатив на рівні громад стала відправною точкою для більш широких дебатів про участь ЗМІ у громадській сфері. Сфера, яка створює громадянам надійні й об'єктивні інформаційні засоби у вигляді ТБ, преси, радіо та Інтернету. Показано вплив негативних факторів на діяльність державних, комерційних, громадських ЗМІ. Висловлено припущення, що найбільш наближеними до сфери громадянського суспільства та найменш вразливими до негативних тенденцій є засоби масової інформації, які перебувають у власності й контролюються членами громадянського суспільства, а тому максимально сприяють формуванню власних спільнот – громадянського суспільства ЗМІ, в яких мінімізовано появу негативних моделей цінностей громадянського суспільства.

Ключові слова: громадянське суспільство, ЗМІ, громадянське суспільство засобів масової інформації, преса, Інтернет, громадська думка, громадська сфера.

Прохоров Николай

ПУТИ ПРЕОДОЛЕНИЯ НЕГАТИВНЫХ ФАКТОРОВ РАЗВИТИЯ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ В ОТНОШЕНИИ К ГРАЖДАНСКОМУ ОБЩЕСТВУ

В статье проанализировано развитие средств массовой информации и выполнение ими непосредственных функций, определены негативные тенденции этого развития и их влияние на становление и развитие гражданского общества. Поскольку попытка определить области разногласий между интересами СМИ и инициатив на уровне общин стала отправной точкой для более широких дебатів об участии СМИ в общественной сфере. Сфера, которая создает гражданам надежные и объективные информационные средства в виде телелевидения, прессы, радио и Интернета. Показано влияние негативных факторов на деятельность государственных, коммерческих, общественных СМИ. Высказано предположение, что наиболее приближенными к сфере гражданского общества и наименее уязвимыми к негативным тенденциям являются средства массовой информации, которые находятся в собственности и контролируются членами гражданского общества, а потому максимально способствуют формированию собственных сообществ - гражданского общества СМИ, в которых минимизировано появление негативных моделей ценностей гражданского общества.

Ключевые слова: гражданское общество, СМИ, гражданское общество средств массовой информации, пресса, Интернет, общественное мнение, общественная сфера.

Prokhorov Mykola

WAYS TO OVERCOMING THE NEGATIVE FACTORS OF RELATIONS BETWEEN MEDIA AND CIVIL SOCIETY

The article analyzes the development of the media and their functions, defined by the negative trends of development and their impact on the formation and development of civil society. The influence of negative factors for public, commercial and community media. The attempt to identify areas of divergence between the interests of the media and community-based initiatives was the starting point for a wider debate about the media in the public sphere. Field, which provides citizens a reliable and objective information means in the form of TV, press, radio and the Internet. We suggest that most close to the sphere of civil society and the least vulnerable to negative trends is the media, which are owned and controlled by members of civil society and the most conducive to the formation of their own communities – Civil Society Media, which minimized the appearance of negative values of models civil society.

Key words: civil society, the media, civil society, media, newspapers, the Internet, public opinion, public sphere.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасні засоби масової інформації зіткнулися з серйозним завданням підтримки, будівництва та розвитку громадянського суспільства. На жаль, сучасні засоби масової інформації припускаються чисельних помилок, які знижують ефективність їх впливу на розвиток громадянського суспільства. Спроба визначити області розбіжностей між інтересами ЗМІ та ініціатив на рівні громад стала відправною точкою для більш широких дебатів про участь ЗМІ у громадській сфері. Сфера, яка створює громадянам надійні й об'єктивні інформаційні засоби у вигляді ТБ, преси, радіо та Інтернету. Громадянське суспільство, в епоху динамічного розвитку засобів масової інформації і масової комунікації, підлягає далекосяжним перетворенням, де ізолюваність від колективного свідомого контролю громадян, може призвести до краху ідеї самоорганізованого суспільства і самоврядування. Засоби масової інформації як суспільний феномен користуються неабиякою увагою вчених. Здебільшого дослідники звертаються до аналізу їх сутності та функцій у суспільстві, теоретичних і практичних аспектів їх впливу на суспільство та особистість, зокрема. Особливе місце займають теоретичні напрацювання у сфері масових комунікацій. Протягом останніх десятиліть кількість та різноманітність теорій масових комунікацій розроблених ученими різних сфер суспільних наук постійно збільшується. Інформаційне суспільство ставить нові завдання узгодження взаємовідносин суспільства та ЗМІ, що спонукає дослідників до пошуку альтернатив традиційним теоріям співвідношення держави та громадянського суспільства, особливо з огляду на необхідність демократизації перехідних суспільств. Інтенсивний ріст і розвиток ЗМІ у багатьох із них спричинив появу негативних тенденцій щодо виконання їх функцій у суспільстві, які ставлять під сумнів позитивну взаємодію ЗМІ та громадянського суспільства. Проте спеціальних теоретичних досліджень впливу ЗМІ на громадянське суспільство, які б пояснили ситуацію та вказали шляхи вирішення проблеми усе ж бракує.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Теоретичні проблеми взаємодії медіа та громадянського суспільства досліджували Т. Кук, Д. Макквейл, Т. Расмуссен, Ю. Хабермас, М. Шадсон, П. Ліхой. Формування громадянського суспільства засобів масової інформації» (civil society media – CSM) розглядає А. Хінц. Проте українські фахівці, як журналісти, так і політологи, поки що оминули своєю увагою вказані аспекти проблеми, не зважаючи на значущість проблеми для суспільного розвитку.

Метою статті є визначення негативних факторів впливу невиконання функцій ЗМІ на формування громадянського суспільства.

Загальновідомо, що основні функції ЗМІ щодо впливу на розвиток громадянського суспільства полягають у наступному:

- здійснення комунікації на засадах прозорості, гласності, справедливості, об'єктивності, неманіпульованості;
- прагнення до всебічного представлення громадської думки, що сприяє поширенню плюралізму та озвученню різних думок спільноти;
- формування інститутів (сімейних та навчальних закладів) громадянськості, для яких ЗМІ повинні представити:

- а) знання існуючого соціального порядку та його змін;
- б) знання своїх прав і обов'язків як громадянина країни;
- в) знання законів і правил поведінки в соціумі як універсальних, так і міжнародних (прав людини);
- г) активна участь у формуванні соціальної реальності (локальної та глобальної);
  - представлення структури суспільства (суспільних спільнот) у повному обсязі з можливістю обговорення, обміну фактами, аргументами, що сприяє інституціоналізації нових соціальних сил.

Саме виконання наведених вище умов, на думку вчених, повинні забезпечити ефективну взаємодію ЗМІ та громадянського суспільства для ефективного взаємовпливу. Але досвід перехідних суспільств свідчить про наявні проблеми реалізації цих функцій. Польський дослідник П. Ліхой виокремлює наступні фактори негативного впливу невиконання функцій ЗМІ:

- фактор 1 – «ноосфера пропозиції», або перетин кордонів впливу на реципієнта;
- фактор 2 – «інформаційні війни»;
- фактор 3 – «деформація комунікації»;
- фактор 4 – «тематична атомізація», «анархія зображення» та «зрівнялівка дезінформації»;
- фактор 5 – «анімація деструктивних моделей»;
- фактор 6 – «творення конкурентоспроможного реального образу світу»;
- фактор 7 – «цензура реальності» [2].

Дослідник вважає, що вони спричиняють такі негативні процеси, які тривають до сих пір:

- маніпулювання ЗМІ фактами, стереотипами, призводить до дихотомізації суспільних явищ, що спотворює критичний аналіз соціального життя, який є відправною точкою для діяльності громадянського суспільства;
  - залежність ЗМІ від держави і приватного капіталу формує «інформаційну війну», послаблює цілісність і професіоналізм інформації, тим самим обмежує відкриту дискусію, яка є основою для діяльності громадянського суспільства;
  - деформація засобів комунікації унеможливорює (або, серйозно порушує) напрям «громадяни – ЗМІ»;
    - ЗМІ представляють світ частинами, тим самим послаблюючи його цілісне сприйняття і взаємозв'язок між соціальними явищами;
    - ЗМІ поширюють численні негативні моделі цінностей громадянського суспільства;
    - ЗМІ спричиняють створення власної картини світу, що веде до «викривлення» людських поглядів на соціальну реальність;
    - ЗМІ самі визначають межі табу, що є сильною перешкодою до відкритого діалогу з громадянським суспільством.

Констатуючи збереження цих тенденцій в ЗМІ, та загальне гальмування становлення громадянського суспільства, П. Ліхой, на жаль, не окреслює шляхи їх подолання.

На наш погляд, уникнути цих негативних тенденцій спроможне «громадянське суспільство засобів масової інформації» (civil society media – CSM). Цей термін був уперше використаний А. Хінцом у сенсі «альтернативні та медіа-спільноти або ж спільноти засобів масової інформації, які перебувають у власності й контролюються членами громадянського суспільства» [2]. Таке бачення ЗМІ передбачає розуміння громадянського суспільства як недержавних бізнес-асоціацій, ініціатив, які, в свою чергу можуть стати противагою державній владі та її основним інститутам у політичній і економічній сфері. Згідно цієї концепції громадянське суспільство включає в себе медіа-організації, групи, проекти, які вписуються в основні недержавні некомерційні моделі та поділяють структурні й тематичні тенденції громадянського суспільства. Тобто А. Хінц наголошує на можливості активізації різних за метою та завданнями складників громадянського суспільства, таких як «зміна або стабільність, захист чи надання послуг, боротьба або згода покоління» [2]. Його варіант громадянського суспільства спрямований на перерозподіл влади, радикалізацію демократії, розширення участі та автономії, і заснований на активній громадянській позиції і соціальних рухах.

Зазвичай до сфери функціонування громадянського суспільства відносять усі ЗМІ: державні, комерційні, громадські. А. Хінц, переконаний, що до «третього сектору» перші два види включати недоцільно, а третій, хоча й не такий виразний і вагомий, проте більш перспективний. Спільнота ЗМІ працює для місцевої громади або спільноти за інтересами й висвітлює питання, які мають безпосереднє відношення до конкретної громади – сільські новини, питання, які турбують мігрантів, освітні програми, питання політичної та соціальної маргіналізації, недоліки в системі

засобів масової інформації, виробництво медіа продукції непрофесіоналами, тиск культурної гомогенізації, загрози для традиційних мов [2]. Спільнота засобів масової інформації характеризується високим ступенем відкритості та можливості для участі.

Концепція CSM охоплює широке коло учасників масової інформації, від невеликих низових медіа-проектів до великих організацій, засобів масової інформації. Найпростішою, але важливою технологією, завдяки якій можна доносити до громадськості власну позицію, залишається громадське радіо. Виробництво радіопрограм не вимагає великих технічних і фінансових ресурсів, але водночас служить важливим каналом для місцевих організацій, створених місцевими громадами у відповідних умовах.

Безперечно, основною платформою для поширення альтернативного контенту став Інтернет. Він дозволяє забезпечити альтернативні погляди на глобальні події, пропонує багатий вибір новин та їх аналізу в реальному часі, не вимагаючи фінансових і структурних засобів великих організацій ЗМІ. Останнім часом активно використовують його ресурси для організації акцій протесту та протидії дезінформації корпоративних ЗМІ. Інтерактивний характер Інтернету ефективний для використання у цій якості, оскільки дозволяє миттєво поширювати інформацію щодо механізмів протесту.

А. Хінц підкреслює властивість CSM руйнувати кордони між активними і пасивними виробниками і споживачами [2], в той час як традиційні комерційні і державні ЗМІ працюють на односторонній потік інформації від відправника до одержувача. Не всі з громадських ЗМІ дозволяють громадськості визначати у повному обсязі їх зміст, а іноді навпаки, знижують роль редактора до одного з модераторів організації звітів громадськості. Але більшість з них пропонують широкий рівень доступу для засобів масової інформації, залучають до роботи непрофесіоналів, що підвищує довіру до ЗМІ. До того ж громадськість може дізнатися, що іноді її потенціал набагато вищий, ніж у фахівців. Використання такої інтерактивної технології підвищує участь населення, що має більший ефект, ніж в пасивне «поглинання професійної продукції».

Найбільш наближеними до сфери громадянського суспільства є видання, виокремлені на основі зв'язку між територіальним поширенням друкованих видань і формальною структурою суб'єктів-видавців, а також ознакою зв'язку з певним місцем роботи або навчання, з певним родом професійної діяльності, з певною організацією, або ж за наявністю в читачів певних політичних поглядів.

Формуванню позиції максимальної активності сприяє CSM, тому що наразі спостерігають такі тенденції щодо його змісту: 1) критика змісту основних ЗМІ; 2) надання альтернативних поглядів; 3) висвітлення опозиційних думок [1]. Позитивний ефект такої діяльності альтернативних ЗМІ – мотивація вирішувати проблеми самостійно, відкриття простору для участі комунікації. CSM стають частиною більш широкої боротьби проти централізації влади і на користь децентралізованої практики. Основними характеристиками їх організаційних структур і соціальних цілей є розмаїття, автономія, децентралізація і горизонтальність. Все частіше вони демонструють транснаціоналізацію соціальних рухів і створення альтернативних соціальних структур задля боротьби з транснаціональною елітою, часто працюють як децентралізовані мережі місцевих груп, в той час як основний ЗМІ сектор працює в більш централізованих структурах.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Представлені проблеми засобів масової інформації суттєво перешкоджають створенню медіа-суспільства - в нашому розумінні цього слова. Існують спроби виправлення такого стану речей, як громадянами, так і представниками засобів масової інформації, але до цих пір ми продовжуємо бачити тенденції послаблення співпраці. Звичайно, збереження цієї тенденції в ЗМІ не сприяє становлення громадянського суспільства. Отже, негативні фактори діяльності ЗМІ щодо впливу на громадянське суспільство можливо подолати за допомогою створення «громадянського суспільства засобів масової інформації» на місцевому рівні, що є перспективним напрямом розвитку альтернативного контенту, особливо в країнах трансформаційної стадії розвитку. Особливо ефективним вбачається вплив через місцеве радіо та Інтернет, проте не втрачає свого значення і місцева преса, але за умови, що вони є винятково громадськими. У подальшому варто вивчити саме це напрямком.

Література

1. Hintz A. Media Actors at the Dividing Lines of Information Society: Civil Society Media at the World Summit on the Information Society [Electronic resource] / Arne Hintz // Forum Barcelona 2004.

Communication and Cultural Diversity. Barcelona 24-27 May 2004. – Mode of access: www.portalcomunicacion.com

2. Luczys P. Siedem grzechow glownych mass-mediow w kontekscie idei spoleczenstwa obywatelskiego / Piotr Luczys [Zasobów elektronicznych] // Krytyka.org. – 20 maja 2006. – Tryb dostępu. – <http://krytyka.org/siedem-grzechow-glownych-mass-mediow-w-kontekscie-idei-spoleczenstwa-obywatelskiego/>

3. Luczys P. Seven sins of the major mass-media in the context of the idea of civil society / Peter Luczys [Electronic resource] // Krytyka.org. - May 20, 2006. – Mode of access: <http://krytyka.org/siedem-grzechow-glownych-mass-mediow-w-kontekscie-idei-spoleczenstwa-obywatelskiego/>

Рецензент Юрійчук Є.П., д.політ.н., доцент кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету.

20.02.2014

УДК 328. 162

Селіна Ксенія

ПОЛИТИЧЕСКАЯ КОММУНИКАЦИЯ В УСЛОВИЯХ ОТСУТСТВИЯ ДИАЛОГА: МАНИПУЛЯТИВНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ УКРАИНСКОГО ПАРЛАМЕНТСКОГО ДИСКУРСА

В статье предпринята попытка анализа парламентской коммуникации в украинском парламентском процессе в контексте парламентского дискурса, который может рассматриваться как сфера применения речевых стратегий и тактик, в частности, манипулятивных. В ходе рассмотрения парламентского дискурса и парламентской коммуникации в контексте политического дискурса был обнаружен их возможный конфликтный потенциал. Конфликтный потенциал парламентского дискурса проявляется в применении субъектами парламентского процесса (заведомо или случайно) манипулятивных тактик и стратегий, как вербальных, так и невербальных, целью которых является дискредитация, а также обвинение другого субъекта парламентского процесса. К тому же, было выяснено, что сама специфика парламентской коммуникации предполагает применение манипулятивных средств: проявление агональности (интенции борьбы за власть), а также использование политических метафор и речевых стереотипов только лишь маскируют политические конфликты. Таким образом, автор пришел к выводу, что манипулятивный потенциал парламентского текста может актуализироваться в парламентском дискурсе с помощью применения вербальных и невербальных стратегий и тактик коммуникации.

Ключевые слова: парламентская коммуникация, парламентский дискурс, парламентский конфликт, модели коммуникации, речевая стратегия, агональность, метафора, маркер речевой стратегии.

Селіна Ксенія

ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ В УМОВАХ ВІДСУТНОСТІ ДІАЛОГУ: МАНІПУЛЯТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТСЬКОГО ДИСКУРСУ

У статті зроблена спроба аналізу парламентської комунікації в українському парламентському процесі в контексті парламентського дискурсу, який може розглядатись як сфера застосування мовних стратегій і тактик, зокрема, маніпулятивних. У ході розгляду парламентського дискурсу і парламентської комунікації в контексті політичного дискурсу був виявлений їх можливий конфліктний потенціал. Конфліктний потенціал парламентського дискурсу проявляється в застосуванні суб'єктами парламентського процесу (завідомо або випадково) маніпулятивних тактик і стратегій, як вербальних, так і невербальних, метою яких є дискредитація, а також звинувачення іншого суб'єкта парламентського процесу. До того ж, було з'ясовано, що сама специфіка парламентської комунікації припускає застосування маніпулятивних засобів прояв агональності (інтенції боротьби за владу), а також використання політичних метафор і мовних стереотипів тільки лише маскують політичні конфлікти. Таким чином, автор дійшов висновку, що маніпулятивний потенціал парламентського тексту може актуалізуватися в парламентському дискурсі за допомогою застосування вербальних і невербальних стратегій і тактик комунікації.